

Studying Speakers' Attitudes Towards Kurdish, Kermanshahi Persian, and Standard Persian in Kermanshah Using Matched Guise Technique

Mina Azizi¹, Kouros Saberi^{2✉}, and Shahab Moradkhani³

1. M.A. in Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: mina_azizi1365@yahoo.com
2. Corresponding Author, Assistant Professor in Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: saberi50k@yahoo.com
3. Associate Professor in TESOL, Department of English Language and Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: s.moradkhani@razi.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history

Received: 22 February 2023

Received in revised form: 12 March 2023

Accepted: 14 March 2023

Published online: 20 March 2024

Keywords:

language attitude,
multilingualism,
Kurdish,
Kermanshahi Persian,
standard Persian,
Matched Guise
Technique (MGT).

ABSTRACT

We live in a world where linguistic diversity is rapidly dwindling. Many living languages are expected to become extinct during the next century. The speakers' attitude toward vernacular languages is the most crucial factor influencing a language's survival or death. Kermanshah, located in western Iran, is a multilingual city that speaks Kurdish, Kermanshahi Persian, and Standard Persian. In such societies, evaluating the linguistic attitude of a society's people toward a language variety and its speakers can provide insight into the future survival or decline of language types. To present an accurate and scientific image of the state and situation of these linguistic varieties, the Matched-guise test, one of the indirect ways of evaluating language attitude, was utilized in this study. Purposive sampling was used to select 80 participants, including 40 women and 40 males from Kermanshah aged 20 to 40 and 40 to 60, respectively. The results revealed that, in that order, Standard Persian, Kurdish, and Kermanshahi Persian had the highest to lowest positive attitudes. Women favored Standard Persian over men, whereas men favored Kurdish over Standard Persian. When the effect of age on linguistic attitude was evaluated, no significant difference was observed.

Cite this article: Azizi, M., Saberi, K., & Moradkhani, Sh. (2024). Studying speakers' attitudes towards Kurdish, Kermanshahi Persian, and standard Persian in Kermanshah using matched guise technique. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 12(1), 55–71. <http://doi.org/10.22126/JLW.2023.8847.1688> (in Persian).

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22126/JLW.2023.8847.1688>

Publisher: Razi University

Introduction

Language plays a vital role in human personal and social lives, shaping beliefs, emotions, and attitudes towards mother tongue and other languages. Linguistic attitude, defined as emotional disposition towards languages (Crystal, 1997), can lead individuals to prefer one language over another due to various social, cultural, economic, historical, and identity factors. This preference can impact language survival or decline, with attitudes towards vernacular languages crucial for their preservation. Kermanshah, a city in western Iran with speakers of Kurdish, Kermanshahi Persian, and Standard Persian, exemplifies this dynamic, where assessing linguistic attitudes influences the preservation or marginalization of languages within the community.

Generally, to assess speakers' attitudes towards different language varieties, direct or indirect methods are used. However, there are a limited number of studies conducted within Iran that employ direct or indirect methods to gauge speakers' linguistic attitudes. In most studies conducted in Iran, the focus has predominantly been on the status and use of language varieties within various linguistic communities. The only internal study that employed an indirect method and Matched Guise Test is the study by Pirouzfar and Eliasi (2014). In contrast to internal studies, foreign studies mostly rely on indirect methods and utilize Matched Guise Test. Lambert's Matched Guise Test, introduced in 1960, gauges attitudes toward language variations in bilingual groups. Participants hear recordings of the same speaker using different accents or styles and rate their personality, social status, and other traits, revealing how language impacts social perceptions.

Methodology

The study utilized the Matched-Guise Test to investigate the status and dynamics of Kurdish, Kermanshahi Persian, and Standard Persian in Kermanshah. A purposive sampling method was employed to select 80 participants, evenly distributed between genders and age groups (20–40 and 40–60). Data collection involved a proficient speaker recording passages in each language variety, using a neutral tone to prevent bias. The passages were excerpts from "The Selfless Farmer," lasting approximately two minutes each. Participants listened to the recordings and answered 12 questions afterward.

Results

The findings of this study indicate that multilingual speakers residing in the city of Kermanshah have different language attitudes towards three common language varieties, namely Kurdish, Kermanshahi Persian, and Standard Persian. The average language attitude scores were 2.741 for Standard Persian, 2.613 for Kurdish, and 2.484 for Kermanshahi Persian, respectively. In this order, Standard Persian, Kurdish, and Kermanshahi Persian had the highest to lowest positive attitudes. Women favored Standard Persian over men, whereas men favored Kurdish over Standard Persian. When the effect of age on linguistic attitude was evaluated, no significant difference was observed.

Discussion and Conclusion

Attitude towards Standard Persian: The research findings show that multilingual speakers in Kermanshah have a more positive attitude towards Standard Persian, with an average language attitude of 2.741. Persian has held a prominent position as the lingua franca in Iran since the Saffarid Iranian dynasty. This status has been reinforced by Persian's role as the language of education, media, and government in contemporary times. The longstanding historical and contemporary significance of Persian as the national intermediary and official language in Iran helps explain the favorable attitude towards it among multilingual speakers in Kermanshah.

Attitude towards Kurdish: In recent years, there has been a shift in attitudes towards Kurdish language, with it being viewed more positively after Standard Persian. This change is attributed to an increasing focus on ethnic identity and local languages, particularly in regions where non-Persian-speaking groups are predominant. Historically, local languages were seen as barriers to progress, leading to their neglect and eventual replacement by Persian. However, there's now a growing pride and awareness among speakers of indigenous languages, leading to efforts to preserve their linguistic heritage. This signifies a shift from past attitudes towards greater recognition and appreciation of linguistic diversity.

Attitudes towards Kermanshahi Persian: The average language attitude towards Kermanshahi Persian is lower compared to Standard Persian and Kurdish. Kermanshahi Persian, recognized as a dialect of the Persian language, exhibits differences in various linguistic aspects from Standard Persian. Recent decades have seen a decline in its significance, marked by a decrease in its speaker population. Factors contributing to this decline include the Iraq–Iran War, which prompted migration, and the increasing dominance of Standard Persian in practical domains within Kermanshah. These reasons collectively contribute to the diminished status of Kermanshahi Persian, resulting in a less favorable language attitude when compared to Standard Persian and Kurdish.

Language attitude and gender: Research indicates that women and men exhibit different language preferences and choices, with women often favoring standard and prestigious languages or varieties, while men lean towards indigenous varieties. This behavior is attributed to societal power dynamics and historical discrimination against women, leading them to adopt standard language varieties to improve their social status. In multilingual societies, women tend to gravitate towards "correct" or "prestigious" linguistic forms, reflecting their efforts to escape social inequalities. This gender difference in language attitudes was evident in the study, where men showed a more positive attitude towards Kurdish, while women favored Standard Persian (Tehran Persian), indicating significant differences based on gender.

Language attitude and age: The study explores the relationship between language attitude and age, noting that behavioral patterns, including linguistic behavior, vary among age groups in human societies. Research across linguistic communities indicates that speakers exhibit distinct linguistic behavior at different ages, with patterns evolving throughout life. However, when evaluating the impact of age on linguistic attitude in this study, no significant difference was observed.

Ethical Considerations

Not applicable

Funding

Not applicable

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

بررسی نگرش زبانی گویشوران نسبت به کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار در شهر کرمانشاه با استفاده از آزمون تطبیق صدا

مینا عزیزی^۱ | کورش صابری^۲ | شهاب مرادخانی^۳

۱. کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: mina_azizi1365@yahoo.com
۲. نویسنده مسئول، استادیار زبان‌شناسی، گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: saberi50k@yahoo.com
۳. دانشیار آموزش زبان انگلیسی، گروه زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: s.moradkhani@razi.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۲/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱/۱

کلیدواژه‌ها:

نگرش زبانی،

چندزبانگی،

کردی،

فارسی کرمانشاهی،

فارسی معیار،

آزمون تطبیق صدا.

ما در جهانی زندگی می‌کنیم که تنوع زبانی در آن با آهنگی هشداردهنده روبه‌کاهش است؛ به‌طوری‌که شمار زیادی از زبان‌های زنده کنونی تا صد سال آینده از میان خواهند رفت. در ماندگاری یا مرگ زبانی عوامل گوناگونی نقش دارند که ازجمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به نگرش گویشوران نسبت به زبان‌های بومی اشاره کرد. کرمانشاه به‌عنوان شهری چندزبانه پذیرای گونه‌های زبانی مختلفی همچون کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار است. در چنین جوامعی با بررسی نگرش زبانی افراد نسبت به یک گونه زبانی و گویشوران آن می‌توان دورنمایی از وضعیت آینده گونه‌های زبانی از نظر بقا یا زوال به‌دست آورد. بنابراین، در این پژوهش کوشش شد تا تصویری واقعی از جایگاه این سه گونه زبانی با استفاده از آزمون تطبیق صدا ارائه شود. تعداد ۸۰ آزمودنی شامل ۴۰ نفر زن و ۴۰ نفر مرد ساکن شهر کرمانشاه در دو گروه سنی برای شرکت در این پژوهش برگزیده شدند. نتایج نشان داد که فارسی معیار، کردی و فارسی کرمانشاهی به‌ترتیب دارای بیشترین تا کمترین میزان نگرش مثبت بودند. زنان نسبت به مردان نگرش مثبت‌تری نسبت به فارسی معیار داشتند؛ اما نگرش مردان نسبت به کردی مثبت‌تر بود. همچنین در بررسی تأثیر متغیر سن بر نگرش زبانی، تفاوت معناداری مشاهده نشد.

استناد: عزیزی، مینا؛ صابری، کورش؛ مرادخانی، شهاب (۱۴۰۳). بررسی نگرش زبانی گویشوران نسبت به کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار در شهر کرمانشاه با استفاده از آزمون تطبیق صدا. *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۱۲(۱)، ۵۵-۷۱. <https://doi.org/10.22126/JLW.2023.8847.1688>

۱- مقدمه

زبان به‌منزله نظامی ارتباطی، همواره نقشی مهم در زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها داشته است. مردم معمولاً باورها، احساسات و به‌طور کلی نگرش خود را نسبت به زبان مادری و زبان دیگران به‌راحتی و بی‌پرده بیان می‌کنند. در همه جوامع و فرهنگ‌ها اظهارنظرهایی مانند اینکه فلان زبان یا گونه زبانی دلنشین، شیرین، گوش‌نواز، معتبر، منطقی یا کامل است و زبان دیگر زشت، خشن، نامعتبر یا ناقص است، گواهی بر این ادعا هستند (جایلز و نیدزلسکی^۱، ۱۹۹۸؛ کوک^۲، ۲۰۰۳).

ازجمله موضوع‌های مورد علاقه جامعه‌شناسی زبان و گویش‌شناسی عامیانه^۳، کندوکاو در همین باورها و دیدگاه‌های عمومی مردم نسبت به زبان‌ها و گونه‌های زبانی است که با عنوان کلی «نگرش زبانی»^۴ شناخته می‌شود. تعریف‌های گوناگونی برای نگرش زبانی ارائه شده است. اما در تعریفی ساده کریستال^۵ (۱۹۹۷) می‌گوید نگرش زبانی احساسی است که افراد نسبت به زبان خودشان یا زبان دیگران دارند. گویشوران ممکن است بنابر دلایل گوناگون اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، تاریخی و هویتی یک گونه زبانی را بر گونه دیگر ترجیح دهند و نسبت به آن گرایش بیشتری پیدا کنند. درمقابل، ممکن است از یک گونه زبانی فاصله بگیرند و اندک‌اندک آن را فراموش کنند. سنجش نگرش زبانی نقشی مهم در بررسی‌های زبانی دارد؛ زیرا با انتخاب این یا آن زبان سروکار دارد. در سطح یک جامعه زبانی^۶، گزینش یک زبان نقشی اساسی در حفظ یا به‌حاشیه‌راندن دیگر زبان‌های مورد کاربرد دارد. نکته درخور توجه در مطالعات زبان‌شناسی اجتماعی این است که دو یا چندزبانگی معمولاً پدیده‌ای پایدار نیست و اگر اراده‌ای برای حفاظت از تنوع زبانی^۷ وجود نداشته باشد، جوامع دو یا چندزبانه طی چند نسل به‌سوی تک‌زبانگی پیش خواهند رفت. افزون‌بر آنچه گفته شد، بررسی و سنجش نگرش زبانی در برنامه‌ریزی‌های زبانی^۸ نیز اهمیت چشمگیری دارد. مطالعات فراوانی در خارج و داخل کشور درباره نگرش زبانی صورت گرفته است؛ اما مطالعاتی که در آن‌ها برای سنجش نگرش زبانی از آزمون تطبیق صدا^۹ استفاده شده باشد، به‌ویژه در ایران، انگشت‌شمار است. بنابراین، در پژوهش پیش‌رو به روشی غیرمستقیم^{۱۰} و با استفاده از آزمون تطبیق صدا نگرش زبانی گویشوران ساکن کرمانشاه نسبت به گونه‌های کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار بررسی می‌شود. نتایج این پژوهش می‌تواند دورنمای روشنی درباره وضعیت آینده این گونه‌های زبانی در سطح شهر کرمانشاه فراهم آورد و جایگاه واقعی این زبان‌ها را در میان گویشوران آشکار کند. این پژوهش می‌تواند نشان دهد که کدام گونه یا گونه‌های زبانی رایج در سطح شهر کرمانشاه بخت کمتری برای انتقال به نسل‌های آینده دارند؛ ازطرفی، برنامه‌ریزان و متولیان فرهنگی جامعه می‌توانند با تکیه بر نتایج چنین پژوهش‌هایی نسبت به نگهداری از گونه‌های زبانی در معرض خطر^{۱۱}، پیش‌ازآنکه دیر شود، اقدام کنند.

۲- وضعیت اجتماعی-زبانی^{۱۲} شهر کرمانشاه

استان پهناور کرمانشاه، در غرب کشور ایران، سرزمینی کهن با زبان‌ها و آداب‌ورسوم بسیار غنی است. در این سرزمین باستانی، چندزبانگی امری رایج است؛ به‌طوری که در کنار زبان کردی، به زبان‌های دیگری مانند فارسی، لری، لکی و حتی ترکی گفت‌وگو می‌شود. شهر تاریخی کرمانشاه نیز شهری چندزبانه است که در آن زبان‌های کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار بیشتر رواج دارد. زبان‌های رایج در کرمانشاه بخش مهمی از میراث فرهنگی ناملموس^{۱۳} این شهر است که نگهداری از آن‌ها از وظایف اصلی متولیان امور فرهنگی استان و کشور است. در آنچه در پی می‌آید، زبان‌های عمده رایج در سطح شهر کرمانشاه

1. H. Giles & N. Niedzielski

2. V. J. Cook

3. perceptual dialectology

4. language attitude

5. D. Crystal

6. language community

7. linguistic diversity

8. language planning

9. Matched Guise Test (MGT)

10. indirect method

11. endangered languages

12. sociolinguistic situation

13. intangible cultural heritage

به اختصار معرفی می‌شوند.

۲-۱ زبان کردی

کردی یکی از زبان‌های ایرانی شمال غربی است (آرانسکی^۱، ۱۹۷۷). گروه زبان‌های کردی دربردارندهٔ مجموعهٔ بسیار متنوعی از زبان‌ها و گونه‌های زبانی است که گویشوران آن داخل مرزهای جغرافیایی کشورهای ایران، عراق، ترکیه، سوریه و ارمنستان زندگی می‌کنند. برای زبان کردی دسته‌بندی‌های گوناگونی پیشنهاد شده است و این خانوادهٔ بزرگ زبانی غالباً به گونه‌های شمالی (کرمانجی)، مرکزی (سورانی) و جنوبی (کلهری) دسته‌بندی می‌شود (نک. ویسی، ۱۳۹۸). در سطح شهرها و روستاهای استان کرمانشاه، گونه‌های مختلف زبان کردی رایج است؛ اما در شهر کرمانشاه گونهٔ چیره همان کردی کرمانشاهی است که یکی از زیرگونه‌های کردی کلهری است. بنابراین، آنچه در این پژوهش «کردی» می‌نامیم، «کردی کرمانشاهی» است که در بیشتر نقاط کلان‌شهر کرمانشاه به آن گفت‌وگو می‌شود.

۲-۲ فارسی کرمانشاهی

فارسی کرمانشاهی یکی از گونه‌های شناخته‌شدهٔ زبان فارسی است که بیشتر در سطح شهر کرمانشاه به آن سخن گفته می‌شود. در مورد تاریخچه و چگونگی پیدایش این گونهٔ زبانی متمایز دانسته‌های چندانی در دست نیست. اما چنین به نظر می‌رسد که با پیدایش حکومت مقتدر صفویان و یکپارچه‌شدن دوبارهٔ سرزمین ایران، شهر کرمانشاه جایگاه و ارزش تاریخی گذشتهٔ خود را بازیافت؛ به‌طوری‌که دادوستد تجاری و رفت‌وآمد زائران عتبات عالیات در این دوره و دوره‌های بعد میان شهرهای داخلی فلات ایران و میان‌رودان (سرزمین فعلی عراق) به‌تدریج زمینهٔ حضور مهاجرانی را از دیگر نقاط ایران به این شهر مهاجرپذیر فراهم آورد. تماس زبانی^۲ پیوسته و دائم میان کردزبانان و فارسی‌زبانان زمینه‌ساز پیدایش گونهٔ زبانی متفاوت و متمایزی شد که امروزه آن را با نام «فارسی کرمانشاهی» می‌شناسیم. فارسی کرمانشاهی در همهٔ سطوح زبانی با دیگر گونه‌های جغرافیایی فارسی از جمله فارسی معیار گفتاری (فارسی تهرانی) تفاوت دارد.

۲-۳ فارسی معیار

زبان معیار از دیدگاه‌های گوناگونی تعریف شده است؛ اما در تعریفی کلی «زبان معیار گونه‌ای از یک زبان است که اکثر افراد جامعهٔ زبانی آن را پذیرفته‌اند و به‌عنوان الگویی معتبر در زبان به کار می‌برند» (سارلی، ۱۳۸۷: ۱). زبان معیار به‌منزلهٔ گونه‌ای معتبر و دارای وجههٔ اجتماعی بالا در رسانه‌های گروهی، نظام آموزشی (در سطح مدارس و دانشگاه‌ها) و دستگاه‌های دولتی به کار می‌رود. زبان مشترک معیار در کشور ایران زبان فارسی است. برای «فارسی معیار» می‌توان دو گونهٔ نوشتاری و گفتاری متصور شد که با نام‌های «فارسی معیار نوشتاری» و «فارسی معیار گفتاری» شناخته می‌شوند. طی چند دههٔ گذشته به‌دلیل مرکزیت شهر تهران و اهمیت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی این کلان‌شهر، «گونهٔ فارسی تهرانی» عملاً به‌عنوان «گونهٔ معیار گفتاری» در سطح کشور نهادینه و تثبیت شده است. به‌عبارتی، افراد تحصیل‌کرده و طبقات اجتماعی ممتاز در سراسر ایران، صرف‌نظر از زبان یا گویش محلی خود، در تعامل با یکدیگر، گونهٔ فارسی تهرانی را به کار می‌برند. بنابراین، آنچه در این پژوهش از آن به‌عنوان «فارسی معیار» نام می‌بریم، «گونهٔ فارسی تهرانی» است که بیشتر در سطح شهر کرمانشاه و در میان طبقات اجتماعی بالا به کار می‌رود.

در این پژوهش کوشش می‌شود تا تصویری واقعی و علمی از وضعیت و جایگاه سه گونهٔ زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار در کرمانشاه به‌منزلهٔ شهری چندزبانه به‌دست داده شود. برنامه‌ریزان و متولیان فرهنگی جامعه با توسل به این نتایج می‌توانند خطر زوال و مرگ احتمالی برخی گونه‌های زبانی را کاهش دهند. بنابراین، در بررسی نگرش زبانی گویشوران مسلط به سه گونهٔ زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار سه پرسش اساسی مطرح شد:

۱. آیا تفاوت معناداری در نگرش زبانی گویشوران مسلط به سه گونهٔ زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار وجود دارد؟
۲. آیا تفاوت معناداری بین نگرش زنان و مردان نسبت به سه گونهٔ زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار وجود دارد؟

۳. آیا تفاوت معناداری بین گروه‌های سنی مختلف در نگرش نسبت به سه گونه زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار وجود دارد؟

۳- روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر نوع توصیفی^۱ و در شمار پژوهش‌های کمی^۲ است. در این پژوهش، داده‌ها به صورت غیرتصادفی^۳ با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند^۴ و با کمک پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته^۵ گردآوری شد. جامعه آماری این پژوهش ۸۰ نفر شامل ۴۰ زن و ۴۰ مرد دوزبانه ساکن شهر کرمانشاه است که به زبان‌های کردی و فارسی کرمانشاهی مسلط هستند و این زبان‌ها را در تعاملات عادی و روزمره خود به‌تناوب به کار می‌برند. همچنین این افراد در مواقع خاص و به تشخیص خود قادرند از فارسی معیار (گونه فارسی تهرانی) استفاده کنند. نمونه آماری این پژوهش با در نظر گرفتن متغیر سن به دو گروه تقسیم شد. گروه اول کسانی بودند که باتوجه به دسته‌بندی سنی رایس^۶ (۱۹۲۲) در سال‌های بیست و سی عمر خود بودند (بزرگسالی اولیه) و گروه دوم کسانی بودند که در سال‌های چهل و پنجاه بودند (بزرگسالی میانه). برای گردآوری داده با کمک آزمون تطبیق صدا، یک گویشور که بر گونه‌های زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار مسلط بود، متنی از پیش نوشته شده به این سه گونه زبانی را به ترتیب روخوانی کرد و صدای وی با کیفیت مناسب ضبط شد. متن استفاده شده برای ضبط، نسخه کوتاه شده داستان «دهقان فداکار»^۷ بود که خواندن آن به طور میانگین دو دقیقه طول می‌کشید. شیوه‌ای که گوینده، متن را به هر سه گونه زبانی می‌خواند خنثی بود و لحنی یکسان داشت تا هیچ گونه پیش‌داوری و جهت‌گیری خاصی در ذهن آزمودنی‌ها ایجاد نشود. فایل‌های صوتی یکی پس از دیگری برای هر آزمودنی پخش می‌شد. آزمودنی‌ها پس از شنیدن هر فایل صوتی به ۱۲ پرسش پاسخ می‌دادند. همچنین در هر مرحله، پس از پاسخ‌دادن به پرسش‌ها و پیش از شنیدن فایل صوتی بعدی یک قطعه کوتاه موسیقی بی‌کلام پخش می‌شد. هدف از پخش موسیقی، ایجاد وقفه بین فایل‌های صوتی بود تا آزمودنی‌ها متوجه یکسان بودن گوینده این فایل‌های صوتی نشوند. گوینده‌های پرسش‌نامه از نوع بسته^۸ بود و این گوینده‌ها ویژگی‌های ظاهری، اخلاقی، اجتماعی و شغلی گوینده متن را مورد پرسش قرار می‌دادند. آزمودنی‌ها نیز از بین چهار گزینه‌ای که برپایه مقیاس یا طیف چهار نقطه‌ای لیکرت^۹ تهیه شده بود، یک گزینه را انتخاب می‌کردند. با استفاده از این مقیاس، درجه موافقت و مخالفت پاسخ‌دهندگان به یک گوینده به خوبی مشخص می‌شود. پس از اجرا و گردآوری پرسش‌نامه‌ها، نوبت به کمی‌سازی (نمره‌گذاری) پاسخ‌ها رسید که در جریان آن گزینه‌ها با استفاده از اعداد نمره‌گذاری شدند. سپس داده‌ها به روش کمی و با استفاده از نرم افزار SPSS^{۱۰} تجزیه و تحلیل شدند.

۴- چارچوب نظری

۴-۱ پژوهش‌های داخلی و خارجی

به طور کلی، برای سنجش نگرش گویشوران نسبت به گونه‌های زبانی مختلف از روش‌های مستقیم یا غیرمستقیم استفاده می‌شود. اما پژوهش‌های داخلی که در آن‌ها برای سنجش نگرش گویشوران از روش‌های مستقیم یا غیرمستقیم استفاده شده باشد، بسیار انگشت‌شمار است. در بیشتر پژوهش‌های انجام شده در ایران غالباً به جایگاه و کاربرد گونه‌های زبانی در سطح جوامع زبانی مختلف پرداخته شده است. تنها پژوهش داخلی که در آن از روش غیرمستقیم و آزمون تطبیق صدا استفاده شده است، پژوهش پیروزفر و الیاسی (۱۳۹۳) است. پژوهش‌های خارجی برخلاف پژوهش‌های داخلی بیشتر مبتنی بر روش غیرمستقیم و استفاده از آزمون تطبیق صدا هستند که در زیر به آن‌ها پرداخته می‌شود.

1. descriptive
2. quantitative research
3. nonrandom sampling
4. purposive sampling
5. researcher-made questionnaire
6. P. Rice
8. closed-ended questions
9. R. Likert
10. Statistical Package for Social Sciences

۷. متن داستان برگرفته از کتاب فارسی پایه سوم دبستان است.

پیروفر و الیاسی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای نگرش‌های شناختی و عاطفی دوزبانه‌های کردی-فارسی را براساس رویکرد ذهن‌گرایی نسبت به زبان فارسی معیار در شهر سنندج آزمودند. آن‌ها در پژوهش خود از ابزار مستقیم پرسش‌نامه و ابزار غیرمستقیم آزمون تطبیق صدا استفاده کردند. جامعه آماری این پژوهش شامل ۱۴۸ زن و مرد دوزبانه و در دو گروه سنی ۱۵ تا ۱۸ سال و ۲۲ تا ۳۲ سال، با سطوح تحصیلی دانش‌آموز دبیرستان، دیپلم و دانشجو است که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد که نگرش کلی آن‌ها به زبان فارسی معیار مثبت نیست و نگرش شناختی و عاطفی آن‌ها به این زبان با یکدیگر متفاوت است. داده‌های پرسش‌نامه با در نظر گرفتن متغیرهای جنسیت، سن و تحصیلات نشان داد که نگرش شناختی نسبت به زبان فارسی معیار خنثی و متمایل به مثبت است؛ یعنی آزمودنی‌ها نگرش منفی یا مثبت نسبت به زبان فارسی ندارند. همچنین نتایج حاصل از داده‌های آزمون تطبیق صدا نشان داد که نگرش عاطفی افراد شرکت‌کننده در آزمون همه گروه‌های جنسیتی، سنی و تحصیلی نسبت به سخنگوی فارسی‌زبان مثبت است. نگرش عاطفی شرکت‌کنندگان نسبت به نگرش شناختی آن‌ها مثبت‌تر بود و این مؤید این نکته است که آزمون تطبیق صدا به دلیل غیرمستقیم بودنش، نگرش پنهان افراد را آشکار می‌کند. البته با وجود خنثی بودن و تعصب‌نداشتن در بخش نگرش زبانی، میانگین نگرش شناختی زنان بیشتر از مردان و تفاوت آن معنادار بود. این نیز تأکیدی بر این واقعیت است که در جوامع زبانی گوناگون، زنان تمایل بیشتری نسبت به گونه‌های معیار و صورت‌های دارای اعتبار اجتماعی بالاتر دارند.

سوکاپ^۱ (۲۰۰۱) در رساله دکتري خود، نگرش‌های زبانی نسبت به زبان انگلیسی رایج در ایالت‌های جنوبی آمریکا را با استفاده از آزمون تطبیق کلامی-گونه‌ای از آزمون تطبیق صدا- و پرسش‌نامه سنجید. هدف از این پژوهش، بررسی نگرش زبانی افراد در چهار دانشگاه/کالج در ایالات ورمونت و تِنسی آمریکا و بررسی نوع رفتار آن‌ها با گویشوران انگلیسی جنوبی بود. پرسش‌نامه نیز شامل ۲۱ مورد و به صورت جفت‌های متضاد مانند مؤدب/بی ادب، باهوش/بدون هوش، اجتماعی/غیراجتماعی، بلندپرواز/کم‌توقع و دارای صلاحیت رهبری/فاقد صلاحیت رهبری بود. آزمودنی‌ها شامل ۱۲۲ نفر مرد و ۱۶۹ نفر زن و در دامنه سنی ۱۸-۲۴ سال بودند. نتایج پژوهش نشان داد که به طور کلی نگرش زبانی آن‌ها به گونه انگلیسی جنوبی منفی است و این نگرش منفی به گویندگان مرد بیشتر از نگرش منفی به گویندگان زن است.

کرچر^۲ (۲۰۰۹) نیز در استان کبک کانادا (باتوجه به دوزبانه بودن این استان)، برای بررسی نگرش ساکنان این منطقه نگرش ۱۶۴ دانش‌آموز انگلیسی‌زبان و فرانسوی‌زبان را در مونترال، نسبت به سه زبان انگلیسی، فرانسوی کبکی و فرانسوی اروپایی با دو روش پرسش‌نامه‌ای و آزمون تطبیق صدا ارزیابی کرد (ارزیابی انگلیسی مقابل فرانسوی و فرانسوی کبک مقابل فرانسوی اروپایی). نتایج نشان داد که نگرش در همه ابعاد نسبت به زبان انگلیسی، فرانسوی کبکی و فرانسوی اروپایی مثبت است؛ اما نگرش به زبان فرانسوی در مقایسه با زبان انگلیسی از نظر جایگاه منفی‌تر بود.

۴-۲ نگرش زبانی

انسان موجودی است که طی روند اجتماعی شدن یا جامعه‌پذیری^۳ نسبت به پیرامون خود شامل اشیاء، موجودات، افراد، موضوع‌ها، پدیده‌ها و رویدادها دارای دیدگاه، احساس، باور، قضاوت، ارزیابی یا به طور کلی «نگرش» است که این نگرش می‌تواند مثبت، منفی یا خنثی باشد. مثلاً وقتی می‌گوییم «خواهر بزرگم خیلی مهربان است»، «خودکار بیک بهترین خودکار دنیاست» و «سگ حیوان باوفایی است»، درواقع، نگرش خود را نسبت به این موارد بیان می‌کنیم. بنابراین، انسان در موضوع‌هایی که با آن‌ها در زندگی روزمره روبه‌روست، خواه‌وناخواه درگیر قضاوت‌هایی می‌شود که موضع‌گیری کلی او را در برابر آن موضوع‌ها به صورت مستقیم و غیرمستقیم نشان می‌دهد. این قضاوت گاه نمودی آشکار دارد و گاه هرگز بیان نمی‌شود. یکی از آن موضوع‌ها می‌تواند زبان باشد و قضاوتی که نسبت به یک گونه زبانی و گویشوران آن در ذهن یا رفتار انسان شکل می‌گیرد، «نگرش زبانی» نامیده شود.

تجربه‌ها و تصوّر ذهنی ما نگرش‌مان را شکل می‌دهد و جهان ما را می‌سازد. اینکه اشیاء، اشخاص یا پدیده‌ها را چگونه

1. B. Soukup
2. R. Kircher
3. socialization

ارزیابی کنیم، ناشی از نگرش ماست. اکنون اگر از کلیت نگرش به سمت نگرش زبانی برویم، می‌توانیم قضاوتی را که افراد به یک زبان یا گویشوران یک زبان دارند «نگرش زبانی» بنامیم. گویشوران همواره نسبت به زبان خود و دیگران نظر، عقیده، احساس یا به‌طور کلی نگرش‌های گوناگونی دارند که به نتایج متفاوتی می‌انجامد. به‌عقیده اوبیولس^۱ (۲۰۰۲)، بررسی نگرش زبانی، توان پیش‌بینی رفتار زبانی را در جوامع چندزبانه، وفاداری به یک زبان خاص و اعتبار آن را فراهم می‌کند. سارنوف^۲ (۱۹۷۰) نیز معتقد است نگرش مثبت به یک زبان، فراگیری و به‌کارگیری آن زبان را تضمین می‌کند و نگرش منفی به آن دقیقاً نقطه مقابل این روند است؛ یعنی از گرایش و به‌کارگیری آن زبان می‌کاهد. بیکر^۳ (۱۹۹۲) نیز معتقد است در زبان‌شناسی اجتماعی، تجزیه و تحلیل نگرش‌های زبانی برای تعیین جایگاه زبان‌های مختلف در یک جامعه دارای اهمیت ویژه‌ای است. موضوع نگرش زبانی به‌ویژه در جوامع چندزبانه که در آنها چند گونه زبانی رایج است شایان توجه است. نگرش مثبت یا منفی گویشوران به این یا آن گونه زبانی می‌تواند در یک روند میان‌مدت یا طولانی‌مدت به ماندگاری یا حذف (مرگ) برخی گونه‌های زبانی به‌ویژه گونه‌های زبانی اقلیت و در معرض خطر بینجامد.

۴-۳ رویکرد مستقیم و غیرمستقیم در سنجش نگرش زبانی

نگرش زبانی را می‌توان با رویکرد مستقیم سنجید. بونهر و وانکه^۴ (۲۰۰۲) در این باره می‌گویند که این رویکرد با روشی ساده، به‌طور مستقیم نظر و ارزیابی پاسخ‌دهندگان را نسبت به یک زبان و گویشوران آن‌ها جویا می‌شود. در این رویکرد، از افراد درمورد ارزیابی زبان موردنظر و ترجیحات آن‌ها برای به‌کارگیری آن زبان به‌طور مستقیم پرسش می‌شود؛ یعنی آن‌ها می‌دانند که درباره چه چیزی و به چه منظوری از آن‌ها پرسش می‌شود. پاسخ‌دهندگان به‌طور مستقیم نگرش‌های خود را با علامت‌گذاری کنار پاسخ‌ها گزارش می‌کنند.

رویکرد غیرمستقیم، در نقطه مقابل رویکرد مستقیم قرار دارد و در آن از روش‌های ظریف‌تری برای پرسیدن پرسش‌ها از افراد استفاده می‌شود. از آنجا که افراد همیشه نگرش واقعی‌شان را آشکارا نشان نمی‌دهند، به‌کارگیری رویکرد غیرمستقیم می‌تواند در گردآوری داده‌های مربوط به سنجش نگرش مفید باشد. در تأیید این ادعا، پانتوس و پرکینز^۵ (۲۰۱۲) در پژوهشی در آمریکا با استفاده از رویکرد مستقیم (پرسش‌نامه) نظر آمریکایی‌ها را درباره لهجه انگلیسی غیرآمریکایی‌های ساکن در آمریکا جویا شدند. نتایج نشان داد که نگرش آن‌ها مثبت است. سپس این پژوهش را درباره همان آزمودنی‌ها، اما با روش غیرمستقیم انجام دادند و نتایج به‌شکلی دیگر رقم خورد. نتایج نشان داد که نگرش آن‌ها به لهجه انگلیسی غیرآمریکایی‌های ساکن در آمریکا منفی است و به این نتیجه رسیدند که افراد در برخی موارد تمایل دارند نگرش واقعی خود را پنهان کنند. به‌عقیده لمبرت^۶ (۱۹۶۷)، روش‌های غیرمستقیم امکان بیشتری برای اندیشه عمیق و سطح بالاتری از حریم خصوصی را برای آزمودنی فراهم می‌سازند و همین امتیاز می‌تواند سبب تولید پاسخ‌های خودجوش‌تر و صادقانه‌تر شود. یکی از ابزارهای مهم سنجش نگرش زبانی در رویکرد غیرمستقیم، آزمون تطبیق صدا است.

۴-۴ آزمون تطبیق صدا

این آزمون، به‌گفته لمبرت (۱۹۶۷)، برای بررسی نگرش افراد نسبت به گونه‌های زبانی-قومی یا گونه‌های جغرافیایی و اجتماعی در جوامع دوزبانه طراحی شد. این آزمون، واکنش شنونده را به نمونه‌هایی از گفتار ضبط‌شده آشکار می‌سازد؛ از این رو، می‌توان نگرش افراد به متغیرهای زبانی (مانند لهجه و تلفظ) و متغیرهای غیرزبانی (مانند شخصیت و جایگاه اجتماعی گوینده) را در این آزمون به‌خوبی سنجید. فایل‌های ضبط‌شده به‌طور میانگین حدود دو دقیقه در نظر گرفته می‌شوند. ویژگی‌هایی مانند سرعت گفتار، مکث و تکیه نیز هنگام خوانش متن باید تاحد توان کنترل شوند و حالتی طبیعی داشته باشند. یک گوینده واحد نیز نمونه‌های ضبط‌شده را ابتدا به یک گونه زبانی سپس به گونه زبانی دیگر می‌خواند و ضبط می‌کند. آزمودنی‌ها نباید بدانند که یک

1. M. S. Obiols

2. I. Sarnoff

3. C. Baker

4. G. Bonher & M. Wanke

5. A. Pantos & A. W. Perkins

6. W. E. Lambert

شخص واحد همه نمونه‌های ضبط‌شده را خوانده است. نمونه‌های ضبط‌شده برای آزمودنی‌ها پخش می‌شوند و آن‌ها به پرسش‌هایی پاسخ می‌دهند که محتوای آن‌ها متغیرهای زبانی و غیرزبانی است.

۵- یافته‌ها

در این بخش، ابتدا به آمار توصیفی به دست آمده از تحلیل داده‌ها، سپس به یافته‌های آمار استنباطی می‌پردازیم.

آمار توصیفی

در پاسخ به پرسش نخست در تعیین اینکه آیا تفاوت معناداری در نگرش زبانی گویشوران مسلط به سه گونه زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار وجود دارد یا نه، از روش تحلیل واریانس با مقادیر تکراری^۱ استفاده شد. نتایج جدول زیر نیز برای بررسی وضعیت معناداری اختلاف بین گروه‌های زبانی ارائه شد.

جدول (۱). آزمون اثرات درون گروهی^۲

تصحیح	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربع	F	سطح معنی‌داری ^۴
گرین‌هاوس-گیسر ^۳	۲/۶۲۷	۱/۹۸۸	۱/۳۲۱	۱۵/۰۲۲	۰/۰۰۰

در جدول بالا، تصحیح گرین‌هاوس-گیسر، با مقدار sig کمتر از ۰/۰۵، نشان داد که تفاوت بین گروه‌ها معنادار است. در جدول (۲)، مقایسه یک‌به‌یک گروه‌ها با یکدیگر نیز تفاوت معنادار بین آن‌ها را نشان داد. در جدول (۲)، گروه ۱ کردی است، گروه ۲ فارسی کرمانشاهی و گروه ۳ فارسی معیار است.

جدول (۲). مقایسات زوجی^۵

عامل ۱ (I)	عامل ۲ (J)	تفاوت میانگین ^۶ (I-J)	خطای استاندارد ^۷	سطح معنی‌داری
۱	۲	۰/۱۲۸ *	۰/۰۴۵	۰/۰۰۶
	۳	-۰/۱۲۸ *	۰/۰۴۸	۰/۰۰۹
۲	۱	-۰/۱۲۸ *	۰/۰۴۵	۰/۰۰۶
	۳	-۰/۲۵۶ *	۰/۰۴۷	۰/۰۰۰
۳	۱	۰/۱۲۸ *	۰/۰۴۸	۰/۰۰۹
	۲	۰/۲۵۶ *	۰/۰۴۷	۰/۰۰۰

در جدول شماره (۳)، مقایسه‌ای انجام شد تا تعیین شود کدام یک از گونه‌های زبانی موردبررسی، از نظر میزان نگرش مثبت به آن‌ها وضعیت بهتری دارند. عدد مربوط به میانگین فارسی معیار یعنی ۲/۷۴۱ نشان می‌دهد که گرایش به این گونه زبانی مثبت‌تر است؛ کردی کرمانشاهی با ۲/۶۱۳ و فارسی کرمانشاهی با ۲/۴۸۴ در جایگاه دوم و سوم از نظر مثبت‌بودن نگرش قرار می‌گیرند و بین هر سه گروه نیز تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول (۳). میانگین نگرش به گونه‌های زبانی

عامل ۱	میانگین
۶۱۳/۲	۱
۴۸۴/۲	۲
۷۴۱/۲	۳

در پاسخ به پرسش دوم که آیا تفاوت معناداری بین نگرش زنان و مردان نسبت به سه گونه زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار وجود دارد یا خیر، «آزمون تی مستقل»^۸ سه مرتبه اجرا شد.

1. repeated measures ANOVA
2. within-subject effects
3. Greenhouse-Geisser correction
4. significance level
5. pairwise comparison
6. mean difference
7. Std. Error (Standard Error)
8. Independence Samples t Test

جدول (۴). میانگین نگرش زنان و مردان به گونه کردی

ردیف	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار ^۱
۱	زن	۴۰	۲/۵۳۳۳	-/۲۶۱۳۵
۲	مرد	۴۰	۲/۶۹۱۷	-/۲۸۸۸۰

جدول (۴) میانگین نگرش نسبت به زبان کردی را در زنان ۲/۵۳ و در مردان ۲/۶۹ نشان می‌دهد؛ در نتیجه، مردان نسبت به زنان نگرش مثبت‌تری به گونه کردی داشتند. اجرای «آزمون t دو نمونه مستقل»^۲ نیز این تفاوت را معنادار نشان داد. برای تعیین میانگین نگرش نسبت به گونه فارسی کرمانشاهی ابتدا میانگین داده‌ها را محاسبه کردیم که در جدول (۵)، این مقادیر در زنان ۲/۴۳ و در مردان ۲/۵۳ به دست آمد.

جدول (۵). میانگین نگرش زنان و مردان به گونه فارسی کرمانشاهی

ردیف	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱	زن	۴۰	۲/۴۳۱۲	-/۲۹۶۵۲
۲	مرد	۴۰	۲/۵۳۷۵	-/۲۸۰۵۱

در این گونه زبانی نیز نگرش مردان مثبت‌تر بود. با وجود نگرش مثبت‌تر مردان نسبت به این گونه زبانی، آزمون t مستقل نشان داد که تفاوت معنادار نبوده است. برای تعیین میانگین نگرش نسبت به گونه فارسی معیار نیز ابتدا میانگین داده‌ها محاسبه شد که مقادیر ۲/۸۵ برای زنان و ۲/۶۲ برای مردان مطابق جدول (۶) به دست آمد:

جدول (۶). میانگین نگرش زنان و مردان به گونه تهرانی

ردیف	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱	زن	۴۰	۲/۸۵۸۳	-/۲۱۶۱۶
۲	مرد	۴۰	۲/۶۲۲۹	-/۲۴۶۰۴

میانگین به دست آمده نشان داد که در مجموع نگرش زنان نسبت به فارسی معیار (گونه فارسی تهرانی) مثبت‌تر از نگرش مردان به این گونه زبانی است. آزمون t مستقل نیز معنادار بودن این تفاوت را نشان داد که چشمگیرترین بخش تفاوت در این قسمت و مربوط به فارسی معیار نیز محسوب می‌شد.

در پاسخ به پرسش سوم پژوهش که آیا تفاوت معناداری بین گروه‌های سنی مختلف در نگرش نسبت به سه گونه زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار وجود دارد یا خیر، افرادی که در رده سنی بزرگسالی اولیه یعنی دامنه سنی ۲۰ تا ۴۰ سال بودند به عنوان گروه ۱ و افرادی که در رده بزرگسالی میانی یعنی محدوده سنی ۴۰ تا ۶۰ قرار داشتند به عنوان گروه ۲ تعیین شدند. در جدول (۷)، وجود داشتن یا وجود نداشتن تفاوت در نگرش آزمودنی‌ها نسبت به گونه کردی با توجه به رده‌بندی سنی آن‌ها را مشاهده می‌کنیم:

جدول (۷). بررسی وجود تفاوت نگرش در گروه‌های سنی مختلف نسبت به گونه کردی

ردیف	سن	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱	۲۰-۴۰ سال	۴۱	۲/۶۰۳۷	-/۲۷۰۵۳
۲	۴۰-۶۰ سال	۳۹	۲/۶۲۱۸	-/۳۰۳۷۹

میانگین در گروه ۱، بزرگسالی اولیه، مقدار ۲/۶۰ و در گروه ۲، یعنی بزرگسالی میانی، مقدار ۲/۶۲ به دست آمد. مقادیر بسیار به یکدیگر نزدیک بودند و تفاوت جزئی را نشان می‌داد. سپس برای بررسی معنادار بودن یا معنادار نبودن این تفاوت، آزمون «تی دو نمونه مستقل» اجرا شد که مقدار به دست آمده تفاوت را معنادار نشان نداد. همین روند برای وجود داشتن یا وجود نداشتن تفاوت در نگرش آزمودنی‌ها نسبت به گونه فارسی کرمانشاهی با توجه به دسته‌بندی سنی آن‌ها انجام شد که جدول زیر به دست آمد:

1. standard deviation

2. Independent Samples t Test or Two Sample t-Test

جدول (۸). بررسی وجود تفاوت نگرش در گروه‌های سنی مختلف نسبت به گونه فارسی کرمانشاهی

ردیف	سن	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱	۲۰-۴۰ سال	۴۱	۲/۴۶۵۴	۰/۲۹۰۴۶
۲	۴۰-۶۰ سال	۳۹	۲/۵۰۴۳	۰/۲۹۵۵۳

میانگین در گروه سنی ۱، یعنی بزرگسالی اولیه، مقدار ۲/۴۶ و در گروه سنی ۲، یعنی بزرگسالی میانی، مقدار ۲/۵۰ است. باتوجه به این نتیجه، اگرچه به نظر می‌رسد گروه بزرگسالی میانی، نگرش مثبت‌تری به فارسی کرمانشاهی داشتند، پس از اجرای آزمون «تی دو نمونه مستقل» در این بخش نیز تفاوت معناداری نشان داده نشد. برای تعیین میانگین نگرش و معنادار بودن یا نبودن آن باتوجه به گروه‌های سنی ۱ و ۲ نسبت به گونه فارسی معیار نیز مقادیر زیر به دست آمد:

جدول (۹). بررسی وجود تفاوت نگرش در گروه‌های سنی مختلف نسبت به گونه فارسی معیار

ردیف	سن	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱	۲۰-۴۰ سال	۴۱	۲/۷۶۴۲	۰/۲۵۶۱۱
۲	۴۰-۶۰ سال	۳۹	۲/۷۱۵۸	۰/۲۶۲۶۳

جدول (۹)، میانگین نگرش گروه سنی ۱ را نسبت به گونه فارسی معیار ۲/۷۶ و میانگین نگرش گروه سنی ۲ را ۲/۷۱ نشان می‌دهد. یعنی گروه بزرگسالی اولیه در مقایسه با گروه بزرگسالی میانه نسبت به گونه فارسی معیار نگرش مثبت‌تری داشتند. پس از اجرای آزمون «تی دو نمونه مستقل»، در این قسمت نیز تفاوت معناداری به دست نیامد.

باتوجه به نتایج حاصل از محاسبات آماری، تفاوت معناداری در نگرش زبانی گویشوران مسلط به سه گونه زبانی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار بین هر سه گروه و در مقایسه‌های زوجی نیز وجود داشت. فارسی معیار، کردی و فارسی کرمانشاهی به ترتیب دارای بیشترین تا کمترین میزان نگرش مثبت بودند. جنسیت نیز بر نگرش آزمودنی‌ها اثرگذار بود و مردان به‌شکلی معنادار نگرش مثبت‌تری به گونه کردی و زنان نگرش معنادار مثبت‌تری به گونه فارسی معیار داشتند. نگرش مردان به گونه فارسی کرمانشاهی نیز مثبت‌تر از نگرش زنان بود؛ اما این تفاوت معنادار نبود. درباره تأثیر رده سنی بر نگرش آزمودنی‌ها نیز تفاوت بین دو رده سنی به‌طور کلی وجود داشت؛ اما این تفاوت جزئی بود. گروه بزرگسالی اولیه نگرش مثبت‌تری به فارسی کرمانشاهی داشت؛ اما گروه بزرگسالی میانی نگرش مثبت‌تری به کردی و به فارسی کرمانشاهی از خود نشان داد. به‌هرحال، هیچ‌یک از این تفاوت‌ها معنادار نبودند.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

بررسی و سنجش نگرش زبانی گویشوران می‌تواند دورنمایی از جایگاه و وضعیت آینده گونه‌های زبانی مختلف را در یک سرزمین یا جامعه زبانی خاص فراروی ما قرار دهد. نگرش زبانی موضوعی چندوجهی با ابعاد گوناگون تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که گویشوران چندزبانه ساکن شهر کرمانشاه نگرش زبانی متفاوتی نسبت به سه گونه زبانی رایج یعنی کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار دارند. میانگین نگرش زبانی به ترتیب نسبت به فارسی معیار عدد ۲/۷۴۱، کردی، عدد ۲/۶۱۳ و گونه فارسی کرمانشاهی، عدد ۲/۴۸۴ بود.

۶-۱ نگرش نسبت به فارسی معیار

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میانگین نگرش زبانی نسبت به فارسی معیار (۲/۷۴۱) بالاتر بود که معنای این یافته آن است که گویشوران چندزبانه ساکن شهر کرمانشاه نگرش مثبت‌تری به فارسی معیار داشتند. از آغاز پادشاهی هخامنشیان در ۵۵۰ پیش از میلاد تاکنون، زبان فارسی در کنار دیگر زبان‌های ایرانی و آنیرانی به‌عنوان زبان رسمی^۱ و/یا زبان میانجی^۲ در سطح ایران و به‌ویژه ایران فرهنگی^۳ به‌کار رفته است. به‌سبب جایگاه والای زبان فارسی به‌منزله زبان میانجی، بخش عمده‌ای از ادبیات غنی

1. official language

2. lingua franca

۳. ایران فرهنگی، قلمرو جغرافیایی گسترده‌تری از ایران سیاسی (ایران کنونی) را دربرمی‌گیرد.

این سرزمین به زبان فارسی بوده و از گذشته‌های دور تا امروز زبان مادری شمار چشمگیری از بزرگان زبان و ادب پارسی، زبانی به‌جز زبان فارسی بوده است. در دوران معاصر نیز زبان آموزش، تعلیم و تربیت در سطح مدارس و دانشگاه‌ها، زبان رسانه‌های گروهی و به‌طور کلی زبان نهادها و سازمان‌های دولتی فارسی بوده است. با در نظر گرفتن مطالب گفته‌شده، توجه به جایگاه ممتاز زبان فارسی به‌عنوان زبان میانجی و زبان رسمی در سطح کشور ایران می‌تواند بخشی از یافته‌های پژوهش حاضر را تبیین کند.

۶-۲ نگرش نسبت به کردی

باتوجه به داده‌های جدول (۳)، یافته‌ها نشان داد که پس از فارسی معیار، نگرش زبانی نسبت به زبان کردی مثبت‌تر است. در تبیین این یافته باید گفت که در چند دهه اخیر شاهد رشد هویت‌طلبی قومی^۱ و توجه به زبان‌های محلی و قومی در بخش‌هایی از کشور بوده‌ایم که در آن‌ها گروه‌های قومی غیرفارسی‌زبان دارای اکثریت هستند. در گذشته، این زبان‌ها اغلب مانعی بر سر راه پیشرفت افراد و به‌ویژه فرزندان تصور می‌شدند. بی‌توجهی به زبان‌های محلی و قومی و ناچیز شمردن آن‌ها سبب شد تا حوزه‌های کاربردی این زبان‌ها کوچک و کوچک‌تر شود و حتی شماری از این زبان‌ها به‌مرور زمان با زبان فارسی جایگزین شوند که از این پدیده در زبان‌شناسی اجتماعی با عنوان جایگزینی زبانی^۲ یاد می‌شود. اما در چند دهه اخیر، شاهد نوعی بیداری هویتی^۳ بوده‌ایم و برخلاف گذشته گویشوران زبان‌های بومی نسبت به هویت قومی-زبانی خود احساس غرور و افتخار کرده و در نگهداری از میراث زبانی^۴ خود آگاه‌تر و حساس‌تر شده‌اند.

۶-۳ نگرش نسبت به فارسی کرمانشاهی

داده‌های جدول (۳) همچنین نشان داد که میانگین نگرش زبانی نسبت به فارسی کرمانشاهی از میانگین نگرش زبانی نسبت به فارسی معیار و کردی پایین‌تر بود. فارسی کرمانشاهی یکی از گونه‌های جغرافیایی^۵ زبان فارسی است که با فارسی معیار در تمام سطوح زبانی^۶ مانند سطوح آوایی و واجی، واژگانی، صرفی، نحوی و حتی معنایی تفاوت‌هایی دارد؛ بنابراین، از نظر زبان‌شناسی اجتماعی (نک. مدرسی ۱۳۹۳)، در شمار گویش‌های شناخته‌شده زبان فارسی است. فارسی کرمانشاهی، به‌عنوان یکی از گونه‌های جغرافیایی زبان فارسی، همواره به بافت شهری و قدیمی کرمانشاه محدود بوده و بنا به دلایلی در چند دهه گذشته از اهمیت آن کاسته شده و جمعیت گویشوران آن به‌طور محسوسی کاهش یافته است. پس از آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران در شهریورماه سال ۱۳۵۹ و بمباران دائمی مناطق مسکونی، شمار درخور توجهی از جمعیت بومی شهر کرمانشاه به دیگر شهرها از جمله تهران و خارج از کشور مهاجرت کردند. از سوی دیگر، جنگ در مناطق غربی استان و ویرانی صدها شهر و روستای مرزی موجب مهاجرت شمار زیادی از مرزنشینان کردزبان به شهر کرمانشاه شد که این روند پس از جنگ و در دوران سازندگی، با شتاب افزون‌تری ادامه یافت. عامل مهم دیگری که در تضعیف جایگاه فارسی کرمانشاهی نقش داشته است، گسترش روزافزون حوزه‌های کاربردی فارسی معیار (گونه فارسی تهرانی) در میان شهروندان شهر کرمانشاه بوده است. بنابراین، با در نظر گرفتن دلایل گفته‌شده، میانگین نگرش زبانی نسبت به فارسی کرمانشاهی از میانگین نگرش زبانی نسبت به فارسی معیار و کردی پایین‌تر بوده است.

۶-۴ نگرش زبانی و جنسیت

اگر این ادعای افراطی را که زنان و مردان به زبان‌های کاملاً متفاوت صحبت می‌کنند، کنار بگذاریم و رویکرد میانه‌تری را فراروی خویش بگذاریم، می‌توان گفت زنان و مردان تمایلات و انتخاب‌های زبانی نسبتاً متفاوتی دارند و بسامد کاربرد برخی ویژگی‌های زبانی خاص^۸ یا صورت‌های زبانی در آن‌ها متفاوت است (هلمز^۱، ۲۰۱۳). مطالعات انجام‌شده در نقاط گوناگون جهان

1. ethnic identity-seeking
2. language shift
3. identity awakening
4. linguistic heritage
5. regional dialects
6. levels of language
7. dialect
8. particular linguistic features

نشان می‌دهد که در جوامع و کشورهای چندزبانه، زنان به زبان‌ها یا گونه‌های زبانی معیار و معتبر توجه و تمایل بیشتری دارند و مردان به گونه‌های زبانی بومی تمایل بیشتری از خود نشان می‌دهند (هلمز، ۲۰۱۳). در تبیین رفتار زبانی زنان^۲، پژوهشگران فرض‌های گوناگونی را مطرح کرده‌اند (هلمز، ۲۰۱۳). در بیشتر جوامع انسانی شناخته‌شده، روابط قدرت در سطح جامعه به گونه‌ای بوده است که اغلب علیه زنان تبعیض صورت گرفته و این نابرابری‌های اجتماعی^۳ در رفتارها، تمایلات و انتخاب‌های زبانی زنان به روشنی تبلور یافته است. «حتی در جامعه‌های پیشرفته امروزی نیز زنان به‌طور نسبی پایگاه اجتماعی کم‌ثبات‌تر و نقش‌های اجتماعی محدودتری دارند» (مدرسی، ۱۳۹۳: ۲۰۹). بنابراین، زنان برای گریز از این نابرابری‌های اجتماعی و در کوشش برای ارتقای جایگاه و منزلت اجتماعی خود و بالارفتن از پله‌های ترقی اجتماعی، در سطح جوامع چندزبانه که در آن‌ها دو یا چند زبان کاربرد دارند، به گونه‌های زبانی «معیار و معتبر» تمایل دارند. به‌طور مشابه، همین تمایل در زنان در سطح جوامع تک‌زبانه خود را در قالب توجه به صورت‌ها و ویژگی‌های زبانی «صحیح‌تر»، «بهتر» یا «معتبرتر» نشان می‌دهد (غفارثمر، ۱۳۹۸؛ مدرسی، ۱۳۹۳؛ میرهوف^۴، ۲۰۱۱؛ وارداف^۵، ۲۰۰۶؛ هلمز، ۲۰۱۳). در پژوهش حاضر، متغیر «جنسیت» در تعیین نگرش زبانی گویشوران اثرگذار بود و تفاوت معناداری ایجاد کرد. درمیان سه گونه کردی، فارسی کرمانشاهی و فارسی معیار (فارسی تهرانی)، مردان نگرش مثبت‌تری به گونه کردی داشتند و بیشترین نگرش منفی آن‌ها نسبت به گونه فارسی معیار بود. این موضوع در زنان وارونه بود؛ یعنی نگرش زبانی زنان نسبت به فارسی معیار (فارسی تهرانی) مثبت‌تر از دو گونه زبانی دیگر بود که پررنگ‌ترین بخش تفاوت نیز محسوب می‌شد. در مطالعات پیشین نیز چگنی (۱۳۹۴) در مقایسه گونه لُری و گونه فارسی در خرم‌آباد به این نتیجه دست یافت که مردان بیشتر از زنان از گونه لُری استفاده می‌کنند و نگرش مثبت‌تری به این زبان از خود نشان می‌دهند. پژوهش هوشمند و دیگران (۱۳۹۵) نیز در مقایسه نقش اجتماعی فارسی و لُری در شهرستان ممسنی درمیان گروه‌های سنی پایین‌تر و خانم‌ها به نفع زبان فارسی بود. نتایج به‌دست‌آمده از متغیر جنسیت به‌طور کلی همسو با نتایج پیشین بود و نشان داد که زنان نسبت به زبان فارسی معیار نگرش مثبت‌تری دارند؛ درحالی‌که نگرش مردان نسبت به زبان‌های بومی^۶ مثبت‌تر است.

۶-۵ نگرش زبانی و سن

در اغلب جوامع انسانی، «الگوهای رفتاری» به‌طور کلی و «الگوهای رفتار زبانی» به‌طور خاص از یک گروه سنی به گروه سنی دیگر متفاوت است. براساس پژوهش‌های انجام‌شده در سطح جوامع زبانی گوناگون، رفتار زبانی گویشوران در سن‌های مختلف کاملاً متفاوت و متمایز است؛ «یعنی رفتار زبانی انسان به‌مانند سایر جنبه‌های رفتار اجتماعی او دارای یک الگوی ثابت، یکنواخت و بدون تغییر نیست و درطول زندگی و با گذر از مراحل سنی مختلف دچار تحول می‌گردد» (مدرسی، ۱۳۹۳: ۲۲۱). نمونه آماری این پژوهش باتوجه به متغیر سن، به دو گروه بزرگسالی اولیه (۲۰ تا ۴۰ سال) و بزرگسالی میانه (۴۰ تا ۶۰) محدود شد؛ اما در طرح اولیه این پژوهش قرار بر این بود که گروه سومی با عنوان بزرگسالی پایانی (بالای ۶۰ سال) هم در کنار این دو گروه بررسی شود. طی روند گردآوری داده که با شیوع بیماری کرونا در ایران و جهان مصادف شد و محدودیت‌های فراوانی که در سطح جامعه پیش آمد، معلوم شد که دسترسی به گروه سنی سوم یعنی بزرگسالی پایانی (بالای ۶۰ سال) امکان‌پذیر نیست. بنابراین، به‌ناچار این گروه سنی از دایره پژوهش کنار گذاشته شد و گردآوری داده به همان دو گروه در دسترس یعنی بزرگسالی اولیه (گروه ۱) و بزرگسالی میانه (گروه ۲) محدود شد. باتوجه به نبود تفاوت معنادار بین کاربرد گونه‌های زبانی مختلف در گروه‌های سنی بزرگسالی اولیه و بزرگسال میانه، همچنین نتایجی که تقریباً با پژوهش‌های انجام‌شده پیشین در تضاد است، مطالبی چند در تبیین این نتایج بیان می‌شود.

نبود تفاوت معنادار بین نگرش زبانی دو گروه سنی بزرگسالی اولیه و بزرگسالی میانه می‌تواند به‌سبب شباهت در وضعیت و شرایط زندگی این دو گروه سنی بوده باشد. افراد معمولاً حدود بیست سالگی شغل و حرفه‌ایی را آغاز می‌کنند و الزامات محیط

1. J. Holmes
2. women's linguistic behavior
3. social injustices
4. M. Meyerhoff
5. R. Wardhaugh
6. vernacular languages

کسب‌وکار سبب می‌شود تا آن‌ها رفتار زبانی دوره نوجوانی خود را که مبتنی بر گرایش به زبان‌های بومی و محلی و گونه‌های زبانی غیرمعیار است، کنار بگذارند و به زبان معیار و گونه‌های زبانی معتبر و دارای شأن اجتماعی بالاتر توجه و حساسیت بیشتری نشان دهند (نک. داووز، ۱۹۸۴؛ مدرسی، ۱۳۹۳؛ هلمز، ۲۰۱۳). به نظر می‌رسد از آنجاکه هر دو گروه سنی (بزرگسالی اولیه و میانی) مورد بررسی در این پژوهش دوران شغلی و حرفه‌ای خود را می‌گذرانند، از نظر نگرش زبانی دیدگاه‌های نسبتاً واحد و مشترکی دارند و شباهت زیادی از خود نشان می‌دهند. به هر حال اگر شرایط اجازه می‌داد و گروه بزرگسالی پایانی یا حتی گروه نوجوانان در این پژوهش لحاظ شده بودند، احتمالاً نتایج متفاوتی از نظر نگرش زبانی به دست آمده بود و تفاوت بین گروه‌های سنی مختلف معنادار می‌شد. عامل دیگری که در نبود تفاوت معنادار بین نگرش زبانی دو گروه سنی بزرگسالی اولیه و بزرگسالی میانه به چشم می‌خورد، تحصیلات بود. در این پژوهش همان‌گونه که گفته شد، تحصیلات به‌منزله متغیر ثابت در نظر گرفته شد. سطح تحصیلی یکسان آزمودنی‌ها احتمالاً در تشابه نگرش زبانی آن‌ها به گونه‌های زبانی مورد پژوهش مؤثر بوده است.

منابع

- پیروفر، ماندانا؛ الیاسی، محمود (۱۳۹۳). بررسی نگرش‌های شناختی و عاطفی دوزبانه‌های کردی-فارسی نسبت به زبان فارسی معیار براساس رویکرد ذهن‌گرایی. *فصلنامه مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۲(۶)، ۲۷-۴۶.
- چگنی، مژگان (۱۳۹۴). بررسی دوزنمای گویش لری براساس نگرش دانشجویان دختر و پسر لری نسبت به آن. کنفرانس ملی هزاره سوم و علوم انسانی، شیراز.
- سارلی، ناصرقلی (۱۳۸۷). *زبان فارسی معیار*. چاپ یکم. تهران: هرمس.
- غفارثر، رضا (۱۳۹۸). *مبانی جامعه‌شناسی زبان*. چاپ دوم. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- مدرسی، یحیی (۱۳۹۳). *زبان و مهاجرت*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ویسی، هیوا (۱۳۹۸). نقدی بر تقسیم‌بندی شاخه‌های زبان کردی بر مبنای حوزه جغرافیایی. *پژوهشنامه ادبیات کردی*، ۵(۲)، ۱۲۵-۱۴۰.
- هوشمند، عنایت؛ رستمی، فرخنده؛ صدیقی، فیروز؛ آرمان مهر، وجیهه (۱۳۹۵). *بررسی مقایسه‌ای کاربرد زبان‌های فارسی و لری در روابط اجتماعی (مطالعه موردی: ممسنی)*. چهارمین همایش ملی زبان و ادبیات فارسی.

References

- Baker, C. (1992). *Attitudes and language*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Bonher, G., & Wanke, M. (2002). *Attitudes and attitude change*. East Sussex: Psychology Press.
- Chegeni, M. (2014). *Researching the perspective of Lori dialect based on the attitude of Lori speaking male and female students towards it*. National Conference of Third Millennium and Human Sciences [Conference session]. Shiraz. <https://civilica.com/doc/398972> (in Persian)
- Cook, V. J. (2003). Effects of the second language on the first. multilingula matters.
- Crystal, D. (1997). *A dictionary of linguistics and phonetics* (4th ed.). Oxford, UK: Blackwell.
- Downes, W. (1984). *Language and society* (2nd ed.). UK: Cambridge University press.
- Ghafarsamar, R. (2018). *Basics of sociology of language* (2nd ed.). Tehran: Tarbiat Modares University.
- Giles, H., & Niedzielski, N. (1998). Italian is beautiful, German is ugly. In L. Bauer & P. Trudgill (Eds.), *Language myth* (pp. 85-93). London: Penguin Books.
- Holmes, J. (2013). *An introduction to sociolinguistics* (4th ed.). London: Routledge.
- Hoshmand, E., Rostami, F., Seddighi, F., & Arman Mehr, V. (2016, May). *A comparative study of the use of Persian and Lori languages in social relations (Mamasani case study)* [Conference session]. The Fourth National Conference on Persian Language and Literature. (In Persian)
- Kircher, R. (2009). *Language attitudes in Quebec: A contemporary perspective*. School of Languages, Linguistics and Film: Queen Mary, University of London.
- Lambert, W. E. (1967). *A social psychology of bilingualism*. *Journal of Social Issues*, 23(2), 91-109. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-4560.1967.tb00578.x>
- Meyerhoff, M. (2011). *Introducing sociolinguistics*. New York: Routledge
- Modarresi, Y (2014). *Language and immigration*. Tehran: Research Institute of Humanities and

- Cultural Studies.
- Obiols, M. S. (2002). *The matched guise technique: A critical approximation to a classic test for formal measurement of language attitudes*. Noves SL. Revista de Sociolingüística 1. Teoria i metodologia. Estiu 2002.
- Oranski, I. M. (1977). *Les langues Iraniennes, traduit par Joyce Blau*. Paris Librairie C. Klincksieck.
- Pantos, A., & Perkins, A. W. (2012). Measuring implicit and explicit attitudes toward foreign accented speech. *Journal of Language and Social Psychology*, 32(1), 3–20. <http://dx.doi.org/10.1177/0261927X12463005>
- Pirozfar, M., & Eliasi, M. (2013). Investigating the cognitive and emotional attitudes of Kurdish–Persian bilinguals towards Standard Persian based on the approach of subjectivity. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 2(6), 27–46. (In Persian)
- Rice, P. (1922). *Human development, psychology from birth to death* (M. Foroughan, Trans.; 2nd ed.). Tehran: Arjmand. (In Persian)
- Sarli, N. Q. (2008). *Standard Persian language* (1st ed.). Tehran: Hermes. (In Persian)
- Sarnoff, I. (1970). *Social attitudes and the resolution of motivational conflict*. Harmondsworth: Penguin.
- Soukup, B. (2001). *Language attitudes in the United States towards Southern American English* [Unpublished doctoral dissertation]. Vienna: University of Vienna.
- Wardhaugh, R. (2006). *An introduction to sociolinguistics* (5th ed.). Blackwell Publishing Ltd.
- Weisi, H. (2020). A critical review of Kurdish language branches based on geographical residency. *Journal of Kurdish Literature*, 5(2), 125–140. <https://doi.10.34785/J013.2020.619> (in Persian)

